

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2021

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA I
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

MARKING GUIDELINES

Time: 2½ hours

100 marks

These marking guidelines are prepared for use by examiners and sub-examiners, all of whom are required to attend a standardisation meeting to ensure that the guidelines are consistently interpreted and applied in the marking of candidates' scripts.

The IEB will not enter into any discussions or correspondence about any marking guidelines. It is acknowledged that there may be different views about some matters of emphasis or detail in the guidelines. It is also recognised that, without the benefit of attendance at a standardisation meeting, there may be different interpretations of the application of the marking guidelines.

XIYENGE XA A XIMBANGU

XIVUTISO XA 1 PROSI

XITSHURIWA XA A

TINHLAMULO: XITSHURIWA XA A

- 1.1 Rhulani a a ri na malembe ya kaye.
- 1.2 B – teka Somisa na vana va yena.
- 1.3 Va xanisiwa hi swa masangu. Va xanisiwa emiehleketweni.
Va xanisiwa emirini. (Tinhlamulo timbirhi ntsena.)
- 1.4 Hileswi Fumani a a tshembisile Rhulani leswaku loko o byela mana wa yena u ta n'wi balesela hi xibalesa.
- 1.5 Nhlokomhaka yi ri: 'Tiva timfanelo ta wena' leswi yelanaka na hungu ra xitshuriwa leri vulavulaka hi Somisa loyi a a tiva timfanelo ta yena.
- 1.6 1.6.1 Ku vengana.
1.6.2 Ku kaneta.
- 1.7 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri twisisekaka. Xikombiso: A ndzi ta va ndzi hatlisile ndzi byela manana leswaku ndzi ta kuma ku pfuneka./A ndzi ta va ndzi yile eka Soxaliweke kumbe emaphoriseni ndzi ya mangalela tatana leswaku wa ndzi xanisa.
(Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka.)
- 1.8 Swi kombisa leswaku Fumani a a swi tiva leswaku leswi a swi endlaka eka Rhulani swi hoxekile.
- 1.9 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo leyi a yi kumeke. Xikombiso. Ndzi dyondzile leswaku i swa nkoka ku va munhu a tiva timfanelo ta yena.
- 1.10 Ndzi vona yi ri mhaka ya kahle hikuva loko Rhulani a a nga tiva timfanelo ta yena a ta va a pfumerile ku xanisiwa hi tata wa yena Fumani./Ndzi vona yi ri mhaka ya kahle hikuva loko munhu a tiva timfanelo ta yena a swi koteki leswaku a xanisiwa.
- 1.11 Ya khorwisa hikuva va kona vatatana laha tikweni lava va xanisaka vana va vona hi timhaka ta masangu ku ri ku i vana va vona.
- 1.12 A ndzi ta n'wi tsundzuxa leswaku a hanya na Rhulani tanihi mutswari hikuva leswi a swi endlaka swi ta n'wi hambanisa na nsati wa yena a tlhela a ya pfaleriwa ekhotsweni malembe yo tala.

XITSHURIWA XA B

TINHLAMULO: XITSHURIWA XA B

- 1.13 Vadyondzi vantlhanu, laha ku nga na vaxinuna vanharhu, un'we wa xisati na un'we wa vuntlhanu loyi a nga vonakiki leswaku i wa rimbewu rihi. Vadyondzi lava va tikomba va ri ku yingiseleni ka mudyondzisi loyi a kalaka a nga vonakiki.
- 1.14 Swi nga vuyeriwa hi ku sirheleleka eka vuvabyi bya Corona/Khorona/Xitsongwatsongwana xa Corona/Khorona.
- 1.15 Swi nga va swi kombisa leswaku i machudeni ya le Thexiyari kumbe ya le Yunivhesithi hikuva wona ma tiambalela leswi ma swi lavaka.

XIYENGA XA B

XIVUTISO XA 2

TINHLAMULO: XITSHURIWA XA C

TINDLELA LETINENE TO KUMA VURHONGO LEBYINENE

Mukamberiwa a nga ha longoloxa tipoyinti tin'wana na tin'wana ta ntlhanu exikarhi ka leti landzelaka:

1. Munhu u fanele a nwa kofi yo hava khafeyini loko a lava ku etlela vurhongo lebyinene.
2. A nga fanelangi ku dya swakudya leswi taleke chukele hikuva ri kavanyeta minkarhi leyi munhu a toloveleke ku etlela hi yona no n'wi hlambisa timbilu leswaku a hetelela a nga naveli swakudya.
3. Munhu u fanele a tidyondzisa ku landzelela minkarhi leyi a tivekeleke yona ya ku etlela madyambu man'wana na man'wana.
4. Papalata ku endla migingiriko yo tiolola loko ku sale nkarhi wutsongo wo ya ku etleleni.
5. Munhu a nga fanelangi a pfumelela huwa ekamareni ra yena hikuva hi yona ndhawu ya yena yo wisela eka yona leswaku a ta kuma vurhongo lebyinene.
6. Ku tirhisa thelevhixini ekamareni ra wena swi endla leswaku u pfuka u karhele swinene u nga ri na matimba hi ku vona migingiriko ya yona nkarhi wo leha.
7. U nga tshuki u ya eku etleleni namadyambu u hlundzukile hikuva swi ta endla leswaku u pfuka u karhele swinene.

(Mikutlunya ya ntlhanu ntsena.)

XIYENGE XA C NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3

TINHLAMULO: XITSHURIWA XA D: KHATHUNI

- 3.1 Swi le holweni hikuva ku vonaka xiteji laha swi yimbelelaka swi ri kona.
- 3.2 I nkarhi wa namadyambu hikuva ku vakeriwile mavoni lama lumekiweke.
- 3.3 Ku tiphina hi vuyimbeleri na ku nyanyula ntshungu.
- 3.4 Swi kombisa leswaku swi tsakisa hi vuyimbeleri lebyi nyikiwaka hi vachayi va swichayachayani.
- 3.5 Xi tsakile hikuva xi tikomba xi tsakisa hileswi xi swi endlaka.
- 3.6 Mukamberiwa u ta hlawula ximunhuhatwa lexi n'wi tsakisaka kutani a tlhela a nyika xivangelo xo va ximunhuhatwa xolexo xi n'wi tsakisa. Xikombiso: Ndzi tsakisiwa hi ximunhuhatwa xa nomboro ya 3 hikuva xi kota ku chaya swichayachayani swo tala hi nkarhi wun'we.
(Amukela na man'wana matitwelo lama twisisekaka.)

XIVUTISO XA 4

TINHLAMULO: XITSHURIWA XA E: XINAVETISO

- 4.1 Xi nga va xi kongomisiwile eka vavasati lava nga na mali yo tala.
- 4.2 Loko u xava yin'we leyikulu u kuma yin'we leyitsongo.
- 4.3 A ma khorwisi, hikuva munavetisi a nga nyikangi mavito ya mavhengele lama ma ringeteke kambe ma tsandzeka ku endla tiburger to fana na ta vhengele ra vona.
- 4.4 U endlela ku koka rinoko ra vaamukeri va mahungu na ku va va hatla va vona vhengele leri.
- 4.5 Ku pfumaleka adirese ya laha vhengele leri ri kumekaka kona naswona lava va yi lavaka va tirhisa nomboro ya riqingho kumbe adirese ya imeyili leswi nyikiweke eka xinavetiso.
- 4.6 Munavetisi u tirhisile marito lama nge: "Burger City yi xavisa tiburger to nandziha ku tlula switolo hinkwaswo", leswi nga riki ntiyiso hikuva swi kona switolo swin'wana leswi nga na tiburger to nandziha ku tlula leyi ya Burger City.

XIVUTISO XA 5

TINHLAMULO: XITSHURIWA XA F: PROSI

- 5.1 Rito gi! – I riencisi ro komba mukhuva.
- 5.2 Rito mina: I risivinene.
- 5.3 **Nsimbi a yi dyiwile hi misava hikuva ku tikela ka yona a ka ha ri kona.**
- 5.4 **Danisa a nga vangi na mhaka na makholokholo ya mukwana.**
- 5.5 Hikuva ku pfuka ka yena a ku ri ku hela ka yena, vanyingi va n'wi twerile vusiwana loko a nga hetisangi muxungeti wa vutomi byakwe.
- 5.6 Hi nguva ya xixika vanhu vo tala va **khoma** hi mukhuhlwana.

XIYENGE XA D VUTLHOKOVETSERI

1A XITLHOKOVETSELO XO KA XI NGA RI XA NDZAWULELO

XIVUTISO XA 6 XIMBANGU

A NGA FI NTSENA NTIMENI – T.M. Rikhotso

TINHLAMULO

- 6.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi ku lova ka Muntima, leswaku loko a kala a lova hambi xivangelo xa rifu xi lo tlangandla erivaleni, ku fanele ku va na munhu wo karhi loyi a lumbetiwaka tanihi yena muvangi wa rifu rero hambiloko ku nga ri yena.
- 6.2 "Vanyamisoro hi vo vatshiveri va nyimpi./Ntila wa 17.
- 6.3 D – kusuhi.
- 6.4 Mutlhokovetseri u vula leswaku loko ku ri na rifu endyangwini ri vanga leswaku ku lwiwa hikuva ku va na ku lumbetana leswaku mufi u dlayiwile hi munhu wo karhi.
- 6.5 Mutlhokovetseri u hlamusela leswaku rifu a ri papalateki hikuva ri vile kona khale kumbe nkarhi lowu hundzeke, na sweswi ra ha ri kona naswona ra ha ta va kona na nkarhi lowu taka.
- 6.6 Mukamberiwa u ta nyika xitsundzuxo lexi twisisekaka. Xikombiso: Ndzi nga va tsundzuxa leswaku va cinca miehleketo ya vona, va twisisa leswaku munhu un'wana na un'wana u lova hikokwalaho ko va masiku ya yena ya ku hanya emisaveni ma va ma herile naswona ku va ku ri ku rhandza ka Xikwembu.

1B SWITLHOKOVETSELO SWA NDZAWULELO

NHLENGELO WA VUTLHOKOVETSERI – K.G. BALOYI

XIVUTISO XA 7 XIMBANGU

LOKO A WU LO NDZI YINGISA – Dr. M.D. Ndove

TINHLAMULO

- 7.1 Xitlhokovetselo xi vulavula hi munhu loyi a solaka munghana wa yena ku va a tsandzekile ku n'wi yingisa eka xitsundzuxo lexi a tshamela ku n'wi tsundzuxa hi xona mayelana na munhu loyi a a rhandzana na yena. Sweswi munghana wa yena u le ka xiyimo xo biha laha a nga le kusuhi na ku lova hikokwalaho ko ala ku tsundzuxiwa hikokwalaho ko yengiwa hi mali leyi a a nyikiwa yona hi murhandziwa wa yena wo kala a nga ri kahle loyi sweswi a n'wi balekeleke. Hikokwalaho ka sweswo, sweswi se u vabyela ku fa.
- 7.2 "Xi ku chefulela yona onge a yo endliwa hi xona."
- 7.3 C – tivi.
- 7.4 Mutlhokovetseri u kombisa ndlela leyi munhu loyi ku tlhokovetseriwaka hi yena a a tiphina hakona loko a ri na murhandziwa wa yena loyi a n'wi cheleke vuvabyi.
- 7.5 Swi kombisa leswaku mutlhokovetseri u karhatiwile swinene hi ku va munghana wa yena se a ngenile ekhombyeni hi ku va a nga n'wi yingisangi.
- 7.6 Mukamberiwa u ta nyika xitsundzuxo lexi twisisekaka. Xikombiso: Ndzi nga va tsundzuxa leswaku va fanele va teka switsundzuxo swa vanghana va vona ku sivela ku soriwa loko munhu se a ri ekhombyeni.

XIVUTISO XA 8 XIMBANGU

XIYIMO XA HUNDZA – Dr. M.D. Ndove

TINHLAMULO

- 8.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi swiyimo leswi vantshwa va hlanganaka na swona. Mutlhokovetseri u tsundzuxa vantshwa leswaku xiyimo xin'wana na xin'wana lexi a hlanganaka na xona evuton'wini hambiloko xi lo tika njhani xa hundza. U ya emahlweni a kombela vantshwa leswaku va fanele va tiyisela eka swiyimo swo tika leswi va hlanganaka na swona hikuva swa hundza.
- 8.2 "U tekela yini nghole?"/Ntila wa 9.
- 8.3 C – nkoka.
- 8.4 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo leyi a yi kumeke leyi twisisekaka. Xikombiso: Ndzi kumile dyondzo ya leswaku ndzi fanele ndzi tiyisela eka xiyimo xin'wana na xin'wana lexi ndzi hlanganaka na xona xo tika hikuva xi ta hundza.
- 8.5 Swi kombisa leswaku mhaka leyi a vulavulaka hi yona yi n'wi karhatile swinene kumbe u hlundzukile swinene, u lava ku veka ku hlundzuka ka yena hinkwako erivaleni handle ko va a kavanyetiwa a nga si heta ku phofula ntwiwo wa mbilu ya yena.
- 8.6 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena leri amukelekaka. Xikombiso: Ndzi vona yi ri mhaka ya kahle hikuva loko munhu a nga amukeli xiyimo lexi a hlanganaka na xona u ta nghena hi vuvabyi bya mbilu kutani a lova kasi loko a a lo amukela xiyimo a ta va a nga lovangi.

Ntsengo hinkwawo: 100